

Hans Anten

W.S. Huberts *Schrijver tussen daad en gedachte. Leven en werken van George Kettmann Jr. (1898-1970), met een bibliografie.* Stichting Bibliographia Neerlandica, 's-Gravenhage, 1987, 250 pp.

Wie meer dan veertig jaar na de Tweede Wereldoorlog uitgebreid aandacht besteedt aan het legale literaire leven in Nederland in de jaren 1940-1945, dient zich te verantwoorden. In de inleiding op zijn monografie over George Kettmann, een van de meest geprononceerde nationaalsocialistische auteurs, stelt Willem Huberts dat deze schrijver weliswaar terecht niet in literaire handboeken en naslagwerken is opgenomen, maar dat de literatuurwetenschap met doodzwijgen op grond van begrijpelijke morele of emotionele overwegingen niet gebaat is: 'Wetenschappelijk onderzoek kan zich de luxe van morele distantie niet veroorloven.' Al eerder pleitte J.J. Kelder, auteur van de eerste publicatie in boekvorm over Nederlandse nationaalsocialistische literatuur (*Schrijven voor de nieuwe orde; literatuur en schrijverschap in De schouw, tijdschrift van de Kultuurkamer*. Utrecht, 1983), voor een meer zakelijke benadering van de periode 1940-1945 in de literatuurgeschiedschrijving: 'Zoals het gegeven dat iemand clandestien publiceerde niet betekent dat hij dus onder alle omstandigheden "goed" is geweest, zo houdt het feit dat

[p. 548]

iemand nationaalsocialist (of zo men wil: "fout") is geweest, niet automatisch in, dat hij d s onder alle omstandigheden onvoorwaardelijk het Duitse beleid steunde. Bij deze subtiele onderwerpen verdient een zakelijke benadering de voorkeur boven vooringenomenheid en voortijdige conclusies. De geschiedenis van het letterkundig leven tijdens de bezetting is nog niet op zo'n zakelijke wijze beschreven.' Ik ben het met dit standpunt volledig eens, en constateer dat het boek van Huberts dan ook pionierswerk is, met name omdat is gekozen voor een overwegend objectieve literair-historische benaderingswijze, in plaats van de gebruikelijke ethisch-morele invalshoek. Dat geldt ook voor de gelijktijdig bij de Stichting Bibliographia Neerlandica uitgekomen studie van Frank van den Bogaard over het genazificeerde, aan de SS gelieerde tijdschrift *Groot Nederland*. (*Een stoottroep in de letteren; 'Groot Nederland', de SS en de Nederlandse literatuur (1942-1944)*). De publicaties van Adriaan Venema tonen afdoende aan tot welke ontsparingen een rigide en vooringenomen standpunt ten aanzien van goed of fout kan leiden. Dat de nationaalsocialistische letterkunde tot voor kort in de Neerlandistiek geen object van studie was, is ook nog te relateren aan een aspect waarop in dit verband niet wordt ingegaan, maar dat uit het boek genoegzaam blijkt: de geringe artistieke kwaliteit van deze literatuur. Vergelijking met de buitenlandse situatie leert dat ideologische of ethische bezwaren in die zin van ondergeschikt belang zijn, dat ze sinds lang niet of nauwelijks wetenschappelijke exploratie van het werk van bijvoorbeeld Céline, Pound of Drieu la Rochelle in de weg staan. Het literaire gehalte van de teksten van onze' collaborerende schrijvers is over het algemeen van middelmatige kwaliteit stelt Huberts, met gevoel voor understatement zou ik zeggen, en 'daar is Kettmann een uitnemende representant van'.

Het eerste hoofdstuk bevat een uitvoerige biografische schets van Kettmann, die onder het pseudoniem Co van Sweden in 1918 debuteerde in *Het getij*, drie romans publiceerde en bijdragen leverde aan onder meer *De vrije bladen*, *Critisch bulletin* en *De groene Amsterdammer* voordat hij in 1931 als fascist actief werd. Tot het einde van de bezetting

maakte hij zich op vele fronten met grote inzet verdienstelijk voor de nationaalsocialistische zaak, onder meer als directeur van de uitgeverij waarbij de Nederlandse vertaling van Hitlers *Mein Kampf* uitkwam, met 100.000 verkochte exemplaren tussen 1940-1945 een groot commercieel succes. Onthullend in dit biografische hoofdstuk vond ik vooral het gedeelte over de periode na 1945. Gevangenisstraf, publicatieverbod of kennis van bepaalde feiten leidden niet tot inkeer, integendeel: Kettmann bleef zijn oude idealen uitdragen, zoals publicaties uit 1956 en 1969 laten zien. Deze conclusie kan ook getrokken worden met betrekking tot de auteurs die in de studie van Van den Bogaard centraal staan; alleen Henri Bruning distantieerde zich in 1954 openlijk van zijn nationaalsocialistisch verleden.

Het tweede hoofdstuk bevat een inleiding op het literaire werk. Een twintigtal boeken, verschenen tussen 1928 en 1969, wordt in chronologische volgorde ter zake kundig gekarakteriseerd en van commentaar voorzien, zodat de lezer tevens inzicht krijgt in Kettmanns poëtica en maatschappijvisie. Om te laten zien dat Kettmann voor 1932 met zijn ideeën geen geïsoleerde positie in de Nederlandse literatuur innam, gaat Huberts in op overeenkomsten met Marsman, die zich, als bekend, enige tijd voelde aangetrokken tot de aristocratische en antidemocratische aspecten van het fascisme. Ofschoon de gesignaleerde parallellen in maatschappelijke en literaire opvattingen zeker juist zijn, meen ik toch dat het uitsluitende accent op overeenkomsten Marsman veel te dicht bij Kettmann situeert. Een essentieel onderdeel van Marsmans literatuurconceptie is bijvoorbeeld de zgn. transformatietheorie op grond waarvan zijn poëtica autonomistische kenmerken bevat, die bij Kettmann geheel ontbreken. Wie nader kennis wil nemen van Kettmanns proza en poëzie, verwijs ik naar de bloemlezing met teksten van nationaalsocialistische auteurs die is opgenomen in het boek van Van den Bogaard. Daar treft men onder meer gedichten aan met titels als 'Volkswende', 'Mein Jung, dein Erbe heisst Kampf' en 'Aan den Führer'.

Het laatste hoofdstuk behelst de receptie van twee poëziebundels uit de jaren dertig, waarvan Kettmann in 1949 meende dat ze 'voor de onsterfelijkheid geschreven verzen' bevatten. Zoals toen gebruikelijk was worden werk en auteur meestal niet gescheiden en is in de overwegend negatieve beoordelingen de politieke overtuiging van de auteur en de recensenten (bijv. Ter Braak en Van Duinkerken) van doorslaggevend belang.

De monografie wordt afgesloten met een overzichtelijke bibliografie van publicaties van Kettmann. Ofschoon onvolledig - van een aantal tijdschriften zijn geen exemplaren gevonden -, beslaat deze bibliografie 42 bladzijden, waarvan er 12 het werk na 1945 betreffen. Daarna volgen nog 23 pagina's met een bibliografie van publicaties over Kettmann. Het boek wordt gecompleteerd met een literatuuropgave en een personen- en zakenregister.

Huberts heeft met deze fraai uitgegeven, geïllustreerde studie overtuigend aangetoond dat wetenschappelijke ontsluiting van het gebied van de legale letterkunde uit de jaren 1940-1945 een juiste methode is om tot een grondig inzicht in en een afgewogen oordeel over deze zwarte bladzijde uit onze moderne literatuurgeschiedenis te komen. Deze slotsom neemt niet weg dat tijdens het lezen meer dan eens de vraag bij me opkwam of dit boek niet te veel eer is voor iemand als Kettmann. Nog veel 'goede' schrijvers moeten het met minder doen...

Universiteit Utrecht

Uit: *De Nieuwe Taalgids* 81 (1988), nr. 6.

